

УКРАЇНСЬКОМОВНА КОМПЕТЕНТНІСТЬ У КОНТЕКСТІ ІННОВАЦІЙНИХ ПЕДАГОГІЧНИХ ПРАКТИК

(до питання проєктування і реалізації змісту навчання української мови)

Бондаренко Н.В.

кандидат педагогічних наук, старший науковий співробітник
провідний науковий співробітник відділу навчання української мови та літератури

ORCID: 0000-0002-4033-7287

Інститут педагогіки НАПН України

Косянчук С.В.

кандидат педагогічних наук методист

ORCID: 0000-0003-1334-6011

Київська гімназія східних мов № 1

Інноваційна діяльність будь-якого закладу загальної середньої освіти, кожного педагога-практика детермінується науково-методичним забезпеченням освітнього процесу. Інноваційні засади уконтекстнюються з парадигмальними зрушеннями в Українській новій школі, фреймуючи: застосування нетрадиційних і новітніх форм і методів роботи; методичну, психологічну, соціальну, управлінську діяльність закладу освіти; організацію інтелектуально-дозвіллевої діяльності учнів; освітній менеджмент і роботу з педагогічними кадрами. Т. Гавлітіна зазначає, що освітня практика потребує оновлення освітнього процесу, його стилю, змін у роботі вчителів і діяльності учнів, аби розкривались освітні інновації й реалізувалися напрацювання педагогів [5, с. 22]. Л. Куліненко констатує, що опанування новітніх технологій роботи з учнями під час педагогічної практики суттєво позначається на розвиткові креативності і творчих здібностей, а особистісно орієнтовані, інформаційно-комунікаційні, інтерактивні, мультимедійні й інші освітні технології значно розширюють можливості застосування креативних інноваційних форм організації освітнього процесу [8, с. 117]. Дослідниці О. Патлайчук, О. Канарова, І. Брюховецька наголошують на необхідності вирішення питання оптимального співвідношення інноваційних і традиційних методик навчання з урахуванням того, які освітні практики вони формують. «Успішність досягнення цілей та завдань навчального плану багато в чому залежить не тільки від того, що засвоюється (зміст навчання), а й від того, як засвоюється» [9, с. 735]. Однак на сучасному етапі модернізації освіти мають місце різного ступеня гостроти суперечності соціального замовлення на компетентного випускника закладу загальної середньої освіти і рівень його грамотності [6, с. 177].

Науковці висновують: визначальна роль у здійсненні життєвих планів і намірів випускників закладів загальної середньої освіти належить українській мові. «Щоб здобути ґрунтовну, якісну освіту і престижну спеціальність, високу кваліфікацію й цікаву високооплачувану роботу, стати гідним членом суспільства і громадянином, необхідно досконало володіти державною мовою як соціальним капіталом» [4, с. 100]. Інноваційні педагогічні практики засвідчують, що формування освітньої культури й інтелектуального життя здобувачів освіти потребує інтенсивнішого перегляду й модернізації місту, форм, методів, педагогічних і освітніх технологій [7, с. 261]. Немає потреби доводити життєву необхідність формування громадянськості, де чільність з-поміж шкільних предметів належить українській мові як світоглядній детермінанті, інтегратору в соціум, як атрактора націєствердження [1, с. 2–3]. «Унікальність української мовної ситуації полягала в тому, що москва вбачала особливу загрозу в розвиткові саме української мови і культури через привласнені назву й історію народу, завдані йому людські, моральні й територіальні втрати, історичну невпокореність українців, їхню волелюбність, європейськість, освіченість, інтелектуальність та інші чесноти» [3, с. 68]. «Феномен нової грамотності поєднує різні

аспекти – соціокультурний, полікультурний, кроскультурний, багатомовний, мультимодальний та інші <...> Ключем до усієї грамотності є розвиток читання, прогресування навичок, що починається зі здатності розуміти вимовлювані слова, декодувати написане й сягає вищої точки в глибокому розумінні багатошарового смислу тексту» [2, с. 56]. «Від здатності випускників ефективно користуватись усім спектром можливостей мови у різних ситуаціях залежить їх особистісне становлення, інтелектуальний розвиток, світоглядні переконання, ціннісні орієнтації, спроможність розв'язувати життєві проблеми, успішна соціалізація. Висока загальна і мовленнєва культура гарантують успішну професійну діяльність, перспективу кар'єрного зростання особистості, її високий соціальний статус, належність до української еліти. А це життєво необхідно людині незалежно від того, хто вона, – політик, дипломат, учений, військовий, учитель, інженер, програміст, бізнесмен чи представник престижної робітничої професії» [4, с. 100]. «Завдання педагогічного працівника – бути прикладом у здобутті знань, ділитися з учнями своїм досвідом читання як інструментом для пізнання культури і законів функціонування суспільства» [7, с. 259].

У таблиці 1 подано найпоширеніші технології, форми, методи формування українськомовної компетентності у рамках освітніх практик з виходом на освітній результат (соціальний ефект).

Таблиця 1. Освітні практики, інструменти формування українськомовної компетентності, освітній результат

Освітні практики	Інструменти формування українськомовної компетентності	Освітній результат (соціальний ефект)
Проектне навчання	<ul style="list-style-type: none"> • дослідницьке навчання; • метод проєктів; • педагогіка співпраці; • технологія «Design Thinking» 	<ul style="list-style-type: none"> • набуття самостійності й ініціативності; • розвиток креативного мислення учнів; • розвиток творчих здібностей, умінь планування й управління проєктами
Проблематизоване навчання	<ul style="list-style-type: none"> • дослідницьке навчання; • кейс-метод; • метод проблематизованого навчання; • метод проєктів 	<ul style="list-style-type: none"> • використання інформаційних технологій в освітньому процесі; • впровадження адаптивного навчання; • розвиток міжкультурної компетентності учнів; • розвиток управління освітою
Кооперативне навчання	<ul style="list-style-type: none"> • взаємодопомога в групах; • групова робота; • кооперативні справи; • метод «круглий стіл»; • технологія колективного навчання 	<ul style="list-style-type: none"> • підтримка розвитку соціально-емоційних компетентностей учнів; • розвиток емпатії і толерантності; • розвиток комунікаційних умінь; • формування навичок співпраці і взаємодії
Інтерактивне навчання	<ul style="list-style-type: none"> • вебінари, онлайнквести; • використання ІКТ у навчанні; • інтерактивні методи навчання; • технології гри; 	<ul style="list-style-type: none"> • активізація уваги й зацікавленості учнів; • підтримка розвитку цифрового мислення й технологічної грамотності; • розвиток креативності й уяви, умінь спілкування і комунікації
Інтегроване навчання	<ul style="list-style-type: none"> • інтегровані уроки; • міжпредметні зв'язки; • проєктно орієнтоване навчання; • тематичне навчання 	<ul style="list-style-type: none"> • підтримка розвитку міжпредметного навчання; • поглиблення здатності до узагальнення здобутих знань; • розвиток критичного мислення й аналітичних умінь;

		<ul style="list-style-type: none"> • розвиток системного мислення; • стимулювання учнів до проявів пластичності мислення
Дистанційне навчання	<ul style="list-style-type: none"> • відкрите навчання; • віртуальна реальність; • мультимедійні засоби навчання; • blended learning; • E-learning 	<ul style="list-style-type: none"> • підтримка розвитку глобального мислення і міжкультурної взаємодії; • пластичність і адаптивність у навчанні; • розвиток цифрової грамотності; • уміння самоорганізації і самодисципліни
Гейміфіковане навчання	<ul style="list-style-type: none"> • використання технологій гри; • гейміфікація навчання; • кросплатформові додатки 	<ul style="list-style-type: none"> • підтримка розвитку трансмедійної грамотності учнів; • розвиток мотивації до навчання, умінь співпраці й конкурентоспроможності; • розвиток стратегічного мислення і здатності ухвалювати рішення

З огляду на викладене інноваційні педагогічні практики мають слугувати формуванню у здобувачів освіти українськомовної компетентності. Водночас ці практики мають бути адекватними меті, цілям, завданням, змісту навчання й виховання, потребам і запитам тощо:

- проєктне навчання як практика, що ґрунтується на реалізації проєктів, доступне всім учням, однак слід брати до уваги, що інформаційно-комунікаційні технології стрімко розвиваються;

- проблематизоване навчання як шкільна практика, заснована на розгляді життєвих прикладів, на розв'язанні реальних проблем, має зосереджуватися на критичному мисленні і творчості учнів;

- особистісно орієнтоване навчання, зосереджене на індивідуальних потребах та інтересах здобувачів освіти задля особистісного їх розвитку з огляду на значну кількість учнів, які навчаються дистанційно, здобувають освіту за сімейною формою, має адресніше й глибше призвичаїти (індивідуалізувати) свій потенціал;

- кооперативне навчання як практикування спільної роботи учнів у групах за існуючих викликів має перебудуватися у питаннях взаємодопомоги, комунікації і розвитку соціальних умінь учнів, що навчаються за індивідуальними освітніми планами;

- інтерактивне навчання як практика активно залучає учнів до освітнього процесу за використання інтерактивних методів (дискусії, рольові ігри тощо) потребує індивідуалізації, увідповіднення сімейній формі здобування освіти;

- інтегроване навчання, поєднуючи різні предмети, має уконтекстнювати зміст з огляду на різні, навіть позапрограмові, галузі знань;

- дистанційне навчання використовує сучасні технології (відеоконференції, онлайн-платформи) для забезпечення навчання на відстані з урахуванням переваг і ризиків застосування штучного інтелекту;

- гейміфіковане навчання має нарощувати потенціал щодо стимулювання мотивації й зацікавленості учнів у здобутті освіти.

Українськомовна компетентність, як світоглядна детермінанта, маркер національної ідентичності й атрактор націєствердження, набуває виняткової значущості в екзистенційних викликах українству. Вона має формуватися на основі інноваційних педагогічних практик, адекватних меті, цілям, завданням, змісту навчання й виховання, потребам і запитам здобувачів освіти й суспільства. Освітні результати (соціальний ефект) залежать від доцільного добору, оптимального поєднання і взірцевого застосування технологій, форм, методів і засобів формування українськомовної компетентності з доведеною ефективністю.

Список літератури:

1. Бондаренко Н. В. Виховання громадянськості старшокласників на уроках української мови. Дивослово. 2019. № 3 (744). С. 2–6. URL: <http://lib.iitta.gov.ua/id/eprint/717262/>.
2. Бондаренко Н. В. Україна під «новою парасолькою грамотності». Нова педагогічна думка. 2020. №2(102). С. 55–59. URI: <http://lib.iitta.gov.ua/721413/>.
3. Бондаренко Н. В. Цінності об'єднаної Європи та їх формування в Українській новій школі. Science progress in European countries: new concepts and modern solutions. Stuttgart : ORT Publishing, 2019. Pp. 62–74. URI: <http://lib.iitta.gov.ua/716727/>.
4. Бондаренко Н. В., Косянчук С. В. Соціальний аспект формування українськомовної компетентності старшокласників. Гуманітарний вісник Полтавського національного технічного університету імені Юрія Кондратюка. Полтава. 2018. Вип. 3. С. 99–113. URI: <http://lib.iitta.gov.ua/711129/>.
5. Гавлігіна Т. Інноваційні освітні практики: створення та впровадження в новій українській школі. Нова педагогічна думка. 2023. №3(115). С. 20–25.
6. Косянчук С. В. Інваріантні чинники модернізації освіти: соціальне спрямування педагогічних технологій в умовах профільного навчання. Модернізація освітнього середовища: проблеми та перспективи. Умань: ВПЦ «Візаві», 2018. С. 174–178. URI: <https://lib.iitta.gov.ua/id/eprint/710209/>.
7. Косянчук С. В. Читання у процесі формування культури інтелектуального життя особистості: соціальний вектор реалізації педагогічних технологій профільного навчання. Problems of implementation of science into practice. Oslo, Norway, Bookwire by Bowker, 2020. Pp. 258–261. URI: <http://lib.iitta.gov.ua/id/eprint/720160/>.
8. Куліненко Л. Філософія креативності педагогічної практики в сучасних умовах стандартизації профільної школи. Науковий вісник Ізмаїльського державного гуманітарного університету. 2023. Вип. 64. С. 111–120. <http://visnyk.idgu.edu.ua/index.php/nv/article/view/785>.
9. Патлайчук О. В., Канарова О. В., Брюховецька І. В. Сучасні освітні практики ЗВО: особливості використання інноваційних технологій навчання. Вісник науки і освіти. 2023. №8(14). С. 724–737. (DOI:10.52058/2786-6165-2023-8(14)-724-737).